

**ЛЮДИ ФРОНТИРУ В УМОВАХ ВІЙНИ:
ПОЧАТОК РОСІЙСЬКО-ТУРЕЦЬКОЇ ВІЙНИ 1806–1812 рр.
У ЖИТТІ ЗАПОРОЗЬКОГО КОЗАЦТВА**

Світлана Каюк

*кандидат істричних наук, доцент,
Дніпропетровський національний
університет ім. Олеса Гончара,
skayuk@rambler.ru*

У статті аналізуються переселенські рухи фронтірних спільнот південноукраїнського регіону у зв'язку з початком російсько-турецької війни 1806–1812 рр., зміни, що відбувались у житті запорозьких козаків та некрасівців.

Ключові слова: запорожці, некрасівці, російсько-турецька війна, Фронтір, Задунайська Січ.

Війна — час, коли доля людей змінюється надзвичайно швидко і карколомно, коли доводиться шукати нові життєві орієнтири, пристосовуватись до інших умов виживання. Для переважної більшості пересічного населення — це стресова ситуація, яка потребує надзвичайних зусиль. Для людини Фронтиру напіввійна і проблема виживання — це реалії повсякденного життя: нападу можна чекати кожної хвилини, тож роками, а то й століттями напрацьована готовність до змін, здатність швидко реагувати і пристосовуватись до нового життєвого середовища. Більшість населення території української ділянки Фронтиру становило незаможне населення, для якого початок справжньої війни між державами за участю регулярних армій означав ще й втрату житла та майна, отже зміну місця проживання, пошуки нових територій для заснування поселень. Правда, й такий виклик долі для людини Фронтиру — стан природній і звичний, напрацьований століттями виживання.

Кінець XVIII — початок XIX ст. — період, коли у південноукраїнському краї відбуваються часті російсько-турецькі війни, з невеликими перервами у 13–15 років. Тож за життя кожного покоління траплялась не одна російсько-турецька війна, а значить були напрацьовані певні моделі поведінки. Територія південноукраїнської ділянки Фронтиру у цей час швидко змінювалась. Чітко встановлені державні кордони Російської імперії просувались у південно-західному напрямку, новоприєднані землі включались до нової політико-адміністративної структури держави, що докорінно відрізнялось від типових умов прикордоння. В той же час північні частини Османської імперії, особливо у наближених до дельт Дунаю та Дністра регіонах, набагато більше відповідали умовам Фронтиру за низьким ступенем контролю як з боку центральної влади, так і місцевих аянів. Міжусобна боротьба за владу, прагнення позбутись контролю з боку Османської Порти хвилювали місцевих правителів набагато більше, ніж порядок у краї.

Отже, Буджак і Добруджа наприкінці XVIII — на початку XIX ст. набагато більше відповідали умовам Фронтиру ніж степи колишньої Запорозької Січі¹. Саме на цих територіях виникли нові козацькі утворення, колишні січовики спробували відродити традиційний спосіб життя.

Початок чергової російсько-турецької війни завжди спричиняв поживлення козацького руху, спроби відродити колишню січову вольницю, отримати пільги людей військового стану. Тож наприкінці XVIII — на початку XIX ст. на Степу часто звучала назва запорозький козак по відношенню до значної кількості людей, які прагнули такими бути. Таку назву могли «приміряти» на себе як колишні січовики, так і люди, які не мали жодного відношення до запорозького козацтва, але поспішали використати ситуацію задля вирішення своїх особистих потреб. Однакові прагнення людей Степу (або Фронтиру) породжували численні колективні звернення до місцевих урядовців з проханням відродити козацькі формування. Документів подібного змісту чимало зберіглося у різних архівних справах. Часто подібні звернення у поєднанні з прагненням російських урядовців вирішити доволі складне козацьке питання, яке за умов початку війни до того ж дозволяло розв'язати й деякі військові проблеми, мали позитивне рішення на рівні найвищих російських керівників. Місцеві урядовці південноукраїнського краю отримували дозвіл на формування чергового козацького утворення для участі у військових діях проти турків. Тож кожний початок російсько-турецької війни кінця XVIII — початку XIX ст. обіцяв надати очікувану можливість стати у потребі державі, викликав надії на покращення долі, отже спричиняв значні зміни у житті людей південноукраїнського Фронтиру, особливо запорозьких козаків і кримських татар.

З російсько-турецькою війною 1787–1791 рр. пов'язана ліквідація Кримського ханства, перша хвиля масового переселення татар, а також заснування Чорноморського війська вірних козаків. Із закінченні цієї війни чорноморців було переселено на Кубань. Початок наступної російсько-турецької війни 1806–1812 рр. викликав появу Усть-дунайського буджацького козацького війська і переселення ногайців.

З початком російсько-турецької війни у 1806 р. і захопленням російськими військами Буджаку, а потім і Бессарабії, починається інтенсивний переселенський рух. Після офіційного оголошення війни 18 грудня 1806 р. османське населення уже захоплених російськими військами (задовго до офіційного початку війни) турецьких фортець Бендери, Акерман, Кілія, Паланка вважалось

¹ *Мозульова С.М.* (Каюк С.М.) Перші кроки задунайського козацтва: про причини переходу запорожців до Туреччини // Південна Україна XVIII-XIX століття. Записки науково-дослідної лабораторії Південної України ЗДУ. — Запоріжжя: РА «Тандем-У», 1996. — Вип. 2. — С. 108–115; *ІІ ж.* «Запорожець за Дунаєм»: чужинець чи в своєму природному середовищі? // Запорозьке козацтво в пам'ятках історії та культури. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 2–4 жовтня 1997 р.) — Запоріжжя: РА «Тандем-У», 1997. — Секції III, IV, V. — С. 75–79.

військовополоненими². Передусім це стосувалось турецьких чиновників, військових та їхніх родин. Усі вони мали бути переселеними на територію Російської імперії — Херсонську та Катеринославську губернії, Бузьке військо. Разом з ними переселялись й мешканці татарських хуторів і селищ, що розташовувались поблизу. Це було кілька тисяч чоловік, які разом із багаточисельними стадами худоби почали свій нелегкий рух³.

Більшість ногайців, які проживали у Буджаку, погодилися на переселення на Молочні Води і до Криму (за активної участі штабс-капітана І. Котляревського та бригадира І. Катаржи)⁴. Частина ногайців, яка не бажала переселення і бачила свою подальшу долю у межах Османської імперії, відреагувала на агітацію і відповідну пропозицію ізмаїльського паші Ібрагіма Пеглевана. Цікаво, що до Пеглевана на початку XIX ст. через внутрішньо турецькі уособиці приєднались й споконвічні вороги задунайських запорожців — некрасівські козаки⁵.

Війна розпочалась у момент, який був надзвичайно вигідний для Росії. Турецька армія поки не прибула на Балкани, військові дії могли вести лише місцеві аяни, серед яких боєздатне військо мав лише рушукський аян Мустафа Байрактар⁶. Відінський паша Пзванд-оглу, послаблений через дії кірджаліїв та сербське повстання, на початку 1807 р. помер. Лише навесні 1807 р. турецька армія на чолі з великим візиром вирушила із Стамбула. А в самому Стамбулі незабаром відбувся державний переворот і почалась боротьба за владу, що супроводжувалась яничарськими бунтами, покараннями реформаторів попередньої доби султана Селіма III, частою зміною султанів і найвищих урядовців імперії.

Складна внутрішньополітична ситуація в Османській імперії породжувала невдачі на фронті і зовнішньополітичні програші. У серпні 1807 р. було заключено Слободзейське перемир'я між Російською та Османською імперіями,

² Бачинська О. А. Османські фортеці Буджака на межі XVIII–XIX ст.: залиги й їхній склад = Bucak vilayetinde Osmanlı kaleleri: garnizonların yapısı ve işleyişi (XVIII. Yüzyıl sonu — XIX. Yüzyıl başları) / Олена Бачинська = Olena Baçinska. — Одеса: Астропринт, 2013. — С. 17.

³ Там само. — С. 25–27.

⁴ Участь І.П. Котляревського у подіях, пов'язаних із заснуванням Усть-Дунайського Буджацького війська та переселенням буджацьких татар під час перебування на військовій службі в якості ад'ютанта генерала К.І. Мейендорфа неодноразово відзначалась як дослідниками історії задунайського козацтва, так і шанувальниками творчості поета (Іван Котляревський. Описание его жизни. — Полтава, 1898; Іван Котляревський у документах, спогадах, дослідженнях. — К.: Дніпро, 1969; Кирилюк Є. Іван Котляревський. Життя і творчість. — К.: Дніпро, 1981; Рябінін-Скляревський О. Задунайська Січ в народних переказах і письменстві // Науковий збірник УАН за 1928 рік. — К., 1929. — Т. XXVIII. — С. 108–138; Рябінін-Скляревський О. Запорозька Козаччина й І.П. Котляревський // Україна. — 1926. — С. 159–163.

⁵ Цікавий сюжет абсолютно ворожих стосунків двох релігійно та етнічно різних фронтирних спільнот вже найшов своє висвітлення у літературі, але потребує більш прискіпливої уваги та узагальнення (Жаюк С.М. Запорозці та некрасівці на Дунайському Кордоні наприкінці XVIII — на початку XIX ст. // Гілея: науковий вісник. — К., 2011. — Вип. 52. — С. 292–296; Пригарин А.А. Русские старообрядцы на Дунае: формирование этноконфессиональной общности в конце XVIII — первой половине XIX вв. — Одесса — Измаил — Москва: «СМИЛ» — «Археодоксия», 2010.

⁶ Миллер А.Ф. Краткая история Турции. — ОГИЗ. Гос. изд-во полит. лит-ры, 1948. — С. 48; Миллер А.Ф. Мустафа паша Байрактар. Оттоманская империя в начале XIX века. — М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1947.

яке закінчилось наступом і перемогою російських військ, а потім й Бухарестським миром: Бессарабія опинилась у складі Росії.

Поява російських військ у придунайському регіоні та загроза війни спричинила різну реакцію фронтірних спільнот, пожвавивши міграційні рухи в регіоні. Більша частина некрасівців обрала за краще переселитись якомога далі від російських військ та кордонів, які невпинно наближались, вглиб Османської імперії — у східне та південне Причорномор'я та на узбережжя Мармурового моря⁷. Окремі загони некрасівців активно діяли на боці Порти у пониззях Дунаю — регіоні їхнього постійного проживання, а після захоплення російськими військами основних фортець відійшли до Браїли, де відзначились при обороні⁸. Лише незначна частина старообрядців перейшла на російський бік.

Наближення російських військ, а ще більше попередня передбачлива діяльність російських керівників прикордонного краю та вищого командного складу російської армії спричинили переселенські рухи й серед задунайських козаків. На початку XIX ст. життя запорожців у межах Османської імперії значно погіршилося. Постійні, протягом кількох років, вимоги Порти поставляти військо від задунайського Коша для участі у придушенні заколоту відінського паші Пазванд-оглу, погіршення у зв'язку з цією внутрішньою війною життя козаків, тривалі конфлікти з некрасівцями викликали невдоволення серед запорожців. Частіше стали лунати серед запорожців фрази на кшталт «жить стало против пржегного плохо» та пропозиції повернутися до Росії⁹.

У червні 1804 р. князь А.А. Чарторийський (товариш міністра закордонних справ) написав російському генеральному консулу в Ясах А. Жерве листа, в якому повідомляв: «по сведениям, сюда достигшим, что ушедшие из России в Турцию, по разрушении бывшей Запорожской Сечи, запорожские казаки желают паки возвратиться в свое Отечество, и ожидают только для сего обнаружения в прощении и приеме»¹⁰. Тож від імені російського імператора Олександра I консул мав передати запорожцям «негласними, но верными путями» офіційний дозвіл і запрошення повернутися у межі Російської імперії. Завдяки зусиллям тодішніх губернаторів південноукраїнського краю Е.Й. Рішельє та А.Г. Розенберга рух задунайських запорожців був скерований на російський бік, створені пільгові умови переселенцям, підтримано їхнє бажання приєднатись до Чорноморського козацького війська, а також нагороджені та заохочені на майбутнє ті запорозькі керівники, які очолювали відповідні переселенські потоки.

У грудні 1806 р., тобто відразу по захопленні перших турецьких фортець на Дунаї, командував Молдавською армією І.І. Міхельсон звернувся зі спеціальною прокламацією до населення, що у попередні роки переселилось з Росії до Бессарабії, Молдавії і Волощини, в якій оголошував повну амністію і закликав

⁷ Пригарин А.А. Русские старообрядцы на Дунае... — С.98.

⁸ Записки графа О.Ф. Ланжерона. Война с Турцией. 1806–1812 гг. // Русская старина. — 1908. — №4. — С. 239–141.

⁹ Російський Державний Військово-Історичний Архів (далі — РДВІА). — Ф. ВУА. — Спр. 348. — Арк. 54 зв.

¹⁰ Там само. — Арк. 26.

перейти на російський бік. До задунайських запорожців були відправлені спеціальні агенти з обіцянками від імені імператора.

Вже у січні 1807 р. херсонський військовий губернатор Е.Й. Рішельє отримав повідомлення про перехід на російський бік козака Трохима Майдабури із 103-ма турецькими запорожцями¹¹. Від імені імператора Т. Майдабурі був пожалуваний чин хорунжого¹². Подібний прецедент викликав ще більш численну, але очікувану російськими урядовцями, хвилю переселенського руху. 20 лютого 1807 р. на прохання І.І. Міхельсона російський імператор видав указ, яким проголошував утворення Усть-Дунайського Буджацького козацького війська: «Государь император высочайше указать соизволил формируемому генералом от кавалерии Михельсоном из задунайских запорожцев войску именоваться Усть-Дунайским»¹³. Отже, російське керівництво розраховувало, що новоутворене військо буде складатись виключно із задунайських запорожців, які мали масово забажати повернутись до Росії.

Однак більша частина задунайських козаків, не зважаючи на загрозу у зв'язку із початком війни, захопленням територій їх масового проживання російськими військами, все-таки залишилась вірними турецькій владі. Ще на початку листопада 1806 р., до офіційного оголошення Росією війни, браїлівський назир, якому підпорядковувались запорожці, розуміючи небезпеку, перевів козаків із Січі у Катирлезі до Браїли. Практично це був кінець Січі у Катирлезі, оскільки відразу після виходу основної частини боєздатних козаків «некрасовцы, бывшие во всегдашней с ними вражде, напав ночью временем на одну деревню, заселенную домовитыми запорожцами, вырезали всех оных, не оставя даже и детей...»¹⁴ В подальшому запорожці відзначаться під час тривалої оборони Браїли. Російські шпигуни неодноразово відзначали, що тільки козаки і становили надійну сторожу, залишаючись вірним назирю. У документах навіть зберіглась назва «браїлівські запорожці»¹⁵.

Полковник Генерального Штабу Російської імперії І. Ліпранді, характеризує простір, який був театром військових дій 1806–1812 рр. підкреслював надзвичайну взаємну ненависть некрасівців і запорожців, яку ні з чим не можна порівняти: «они готовы истреблять друг друга с ожесточением»¹⁶. Стосунки між запорожцями і некрасівцями — різними козацькими формуваннями — демонструють можливий варіант відносин в умовах Фронтиру між двома чітко окресленими консервативними групами, які переселяються разом зі змінами території Фронтиру і основне організуюче ядро яких прагне понад усе зберегти свою окремішність, самобутність, традиційний уклад життя і звичаєве право, вироблене століттями. В даному випадку ці дві фронтірні групи відрізняються релігійно, етнічно, за господарським укладом, мають економічні або матеріаль-

¹¹ РДВІА — Ф. 14209. — Оп. 5/165. — Зв. 36. — Спр. 23. — Арк. 5.

¹² РДВІА — Ф. 14209. — Оп. 5/165. — Зв. 43. — Спр. 7. — Арк. 173.

¹³ Полное собрание законов Российской империи. — СПб, 1830. — Т. XXIX. — № 22465.

¹⁴ Архів Зовнішньої Політики Росії (АЗПР). — Ф. 69. — Оп.69/1. — Спр. 141. — Арк. 108.

¹⁵ РДВІА. — Ф. 14209. — Оп. 5/165. — Зв. 24. — Спр. 5. — Арк. 2.

¹⁶ Обзорение пространства, служившего театром войны России с Турцией с 1806 по 1812 год. Составлено в 1841 г. Статским советником Липранди. — СПб., 1854. — С. 42.

ні суперечності, оскільки зацікавлені в одних і тих самих територіях — дельті Дунаю і місцевостях поруч, які були надзвичайно зручними для поселення. В умовах зменшення території Фронтиру та його практичного закриття, боротьба за території набуває гостроти і більш жорстких форм.

Некрасівців як військо характеризував все той же І. Ліпранді: «В турецьких действующих армиях они употребляются также, как и наши казаки. На них исключительно возложено охранение, в ночное время, передовыми постами, лагеря главной армии, при которой они только и находятся. В битвах никогда почти не бывают, их сберегают для службы, к которой турки не способны. Они делятся на полки, избирают из среды своей Полковников и Эсаулов, которых называют не иначе как по имени и отчеству: Семен Иванович, Яким Якимович и т. д. Они храбры, покуда не начинает действовать артиллерия. Лошади их не соответствуют природной склонности всадников к легкой службе; породы донских лошадей, которую они тщательно сохраняли весьма редка и они вообще предпочитали лошадей Дели-Орманских, которые легче и быстрее всех других лошадиных пород Европейской Турции»¹⁷. Отже, можна зрозуміти, які риси військового мистецтва були притаманні фронтірним спільнотам у нових історичних реаліях початку XIX ст.

Корисними для узагальнення є і приклади норм традиційного права, які вважав за доцільне підкреслити російський військовий агент у Константинополі полковник І. Ліпранді: якщо на землях, що належали некрасівцям, знайдено було тіло убитої людини, навіть турка-османа, й вбивця був знайдений, то його, незважаючи на мусульманські закони, не карали смертю, а брали під варту до сплати пені, яку збирали мешканці даного поселення разом. Після сплати пені, яка називалась плата за кров і становила значну суму — 1200 або 1500 левів, злочинець одразу ж звільнявся. У задунайських запорожців вищою судовою інстанцією було рішення кошового, який мав право присудити смертну кару за крадіжки або вбивство. Турецька провінційна влада так само не могла впливати на внутрішній порядок життя запорожців, які не визнавали ніякої іншої влади, крім влади Коша.

Якщо головним заняттям запорожців на Дунаї було рибальство, то некрасівці переважно займались землеробством, городництвом, вирощували виноград.

Цікавими є й спостереження І. Ліпранді, які він висловив у своєму донесенні напередодні наступної російсько-турецької війни у 1826 р. стосовно як запорожців, так і некрасівців: «Зброд сей прежде для нас был весьма опасен. Имея родственников и друзей в Вилкове, Килии, Тучкове, Рени и в селениях близ берега лежащих, они не раз в ночное время выходили на наш берег, производили ужасные смертоубийства и разбои, среди городов покражи, выманивали и перевозили по условленным знакам наших солдат и людей, обкрадывавших своих господ, и подвергали беспрестанно край сей опасению чумы»¹⁸.

Традиційне населення Фронтиру навіть в умовах війни не поспішало приєднатись до регулярної армії, принаймні коли була така можливість, а намагалось

¹⁷ Там же. — С. 54.

¹⁸ РДВІА — Ф. 450. — Оп. 1. — Спр. 9. — Арк. 4.

існувати окремо: армійська дисципліна і чітке підпорядкування будь-якій іншій владі — не їхня типова риса. Щоправда, такі варіанти проходили лише з російськими урядовцями, які загравали з «козацьким питанням», прагнучі в умовах закриття Фронтиру і частих російсько-турецьких війн в цьому регіоні максимально використати козацьке населення задля вирішення власних проблем. Щодо служби задунайських запорожців в турецькій армії, то це було однією з головних і обов'язкових умов перебування козаків на землях Османської імперії, тож ніяких компромісів щодо безпосереднього підпорядкування турецькому військовому керівництву бути не могло.

Основна користь, за свідченнями численних документів фонду Молдавської армії, яка була від козацьких формувань на кшталт Усть-Дунайського буджацького війська — шпигунська діяльність та провокаційні акції. Так, у рапорті капітан-лейтенанта Акімова генералу І. Міхельсону від 14 червня 1807 р. читаємо: «В вечеру вчерашнего дня господин Генерал Майор и кавалер Колюбакин чрез присланного ко мне офицера дал знать: якобы турецкие лодки подошли к Мачинскому берегу, я с 8-ю лодками крейсеровал во всю ночь, но ничего не отыскалось, а единственно наши устьДунайские буджацкие казаки зашли под Мачин, где повстречались с турками и тем наделали сомнения»¹⁹. У відповідь І. Міхельсон соромив і навіть кепкував з Акімова, натякаючи на його зайву нерішучість, навіть боягузтво, яке є неприпустимим під час війни: «вы же имеете столь достаточную флотилию давно бы могли что-нибудь предпринять к пользе службы, подражая хотя бы Запорожцам, ежели не в состоянии подражать какому-либо английскому офицеру»²⁰.

У капітан-лейтенанта Молдавської армії Акімова з усть-дунайськими козаками явно не склалися доброзичливі стосунки. В інших документах можна прочитати спробу Акімова виправдатись через наклепи запорожців і відповідні звинувачення з боку вищого військового російського керівництва у нерішучості: «я истинно знаю, что о сем вашему высокопревосходительству доложил Атаман Губа, он солгал как Запорожец, ибо он со мною не был, да и судить едва ли может, а потому уже и предписание вашего высокопревосходительства о обхождении с Запорожцами произошло от его же Губы навету. Я их никогда и ничем не огорчил, а всегда обхожусь как можно лучше с людьми такого рода, но воспрещаю им воровать у жителей Галац, и виновников стараюсь обличить и обиженного удовлетворить жалобе. Сие Губе противно, не обинуясь доложит смею, он сам старается защитить воров»²¹. На прохання надати човни кошовому Усть-дунайського буджацького війська майору Підлесецькому Акімов начебто реагував позитивно і навіть погоджувався надати їм і ще якогось маленького човника, але тут же зауважував, що, якщо вони залишаться у них постійно, навряд чи збережуться: «они их сгноят»²². На завершення справи отаман Губа був заарештований і, незважаючи на всі прохання запорозького товариства,

¹⁹ РДВІА. — Ф. 14209. — Оп. 5/165. — Зв. 26. — Спр. 77. — Арк. 30.

²⁰ Там же. — Арк. 31.

²¹ Там же. — Арк. 32.

²² Там же. — Арк. 33.

залишений під вартою за рішенням вищого російського керівництва в особі генерал-майора Колюбакіна і генерал-лейтенанта Камінського. Про що Акімов знов доповів рапортом І. Міхельсону.

Архівні справи фонду Молдавської армії (РДВІА) містять чимало скарг, прохань, що з'явилися через грабіжницькі витівки усть-дунайських козаків. І. Міхельсон характеризував це як «ежедневные шалости и воровства, от коих обыватели претерпевают большие оскорбления»²³. Подібні дії усть-дунайців, а також рух кріпосних селян, які масово почали бігти від своїх панів з метою приєднатися до запорозької вольниці, і яких керівництво Усть-Дунайського війська із задоволенням приймало, призвели врешті-решт до ліквідації новоствореного козацького формування. Під час тривалого листування російських урядовців виявилось також, що усть-дунайські козаки допомагали перейти до Османської імперії поміщицьким селянам, військовим дезертирам і ховали останніх у своєму війську²⁴. Отже, за ім'ям усть-дунайських козаків переховувались вірні задунайському Кошу люди, які вирішували свої справи щодо поповнення лав задунайського козацтва.

В тодішніх умовах війни козацьке військо лише дестабілізувало та ускладнювало ситуацію, тому доля усть-дунайців була швидко вирішена. У липні 1807 р. І. Міхельсон отримав імператорський рескрипт, яким наказувалось утворення «на Дунае Сечи останить и все, что досель по сему предмету сделано, отменить»²⁵. Отже, Усть-Дунайське козацьке військо викликало чіткі асоціації з ліквідованою Запорозькою Січчю не лише у колишніх запорожців, українських селян і міщан, а й у російського дворянства, чиновників та імператора. Відтак, військо зліквідували, селян спробували повернути до поміщиків, а козаки знов втекли до Османської імперії.

Отже, зміна державних кордонів, практична ліквідація умов, що відповідали малозаселеній фронтірній території і дозволяли вільно співіснувати різним прикордонним консервативним спільнотам, в умовах початку війни породжували помітні переселення доволі численних груп людей, спричиняли появу старих форм колишніх військових корпорацій, які не мали шансу на тривале існування в нових історичних реаліях початку XIX ст.

²³ РДВІА. — Ф. 14209. — Оп. 5/165. — Зв. 31. — Спр. 26. — Ч. 1. — Арк. 17.

²⁴ РДВІА. — Ф. 14209. — Оп. 5/165. — Зв. 32. — Спр. 41. — Ч. 2. — Арк. 21–22.

²⁵ Запорожская Сечь на Дунае. Рескрипт генералу от кавалерии Михельсону // Русская старина. — 1900. — № 3. — С. 768.

**ЛЮДИ ФРОНТИРА В УСЛОВИЯХ ВОЙНЫ:
НАЧАЛО РУССКО-ТУРЕЦКОЙ ВОЙНЫ 1806–1812 гг.
В ЖИЗНИ ЗАПОРОЖСКОГО КАЗАЧЕСТВА**

Светлана Каюк

*кандидат исторических наук, доцент,
Днепропетровский национальный
университет им. Олеса Гончара,
skayuk@rambler.ru*

В статье анализируются переселенческие движения фронтальных сообществ южно-украинского региона в связи с началом российско-турецкой войны 1806–1812 гг., изменения, происходящие в жизни запорожских казаков и некрасовцев.

Ключевые слова: запорожцы, некрасовцы, российско-турецкая война, Фронтир, Задунайская Сечь.

**PEOPLE OF THE FRONTIER DURING WAR:
THE BEGINNING OF THE RUSSIAN-TURKISH WAR (1806–1812)
IN THE LIFE OF ZAPOROZHIAN COSSACKS**

Svitlana Kauik

*PhD, Associate Professor Dnipropetrovs'k National
University named after Oles Gonchar,
skayuk@rambler.ru*

The article analyzes changes in life of the Zaporizhian and Nekrasov Cossacks, the migration movement of the frontier communities of South Ukrainian region in connection with the beginning of the Russian-Turkish war of 1806-1812.

Keywords: Cossacks, Nekrasov's Cossacks, Russian-Turkish War, Frontier, Danubian Sich.